

KAPITOLA 1

Dobro, krása a pravda

Moji milovaní,

v našich životoch a v celej existencii je veľké tajomstvo. Ak sa na život pozrieme hlbšie, skladá sa z troch častí. Číslo tri je veľmi záhadné. Kým o trojke hovorili len pobožní ľudia, mohli ste sa nad tým zasmiať. Teraz však už aj vedci akceptujú záhadu trojky. Spolu s atómovým výbuchom hmoty priniesla atómová analýza úžasné poznanie. Energia, z ktorej sa skladá existencia, má tri súčasti: neutrón, protón a elektrón. A tá istá univerzálna energia sa prejavuje v troch formách, aby vytvorila celý vesmír.

Pred niekoľkými dňami som bol v Šivovom chráme a spýtal som sa tamjšieho kňaza: „Na čo slúži Šivov trojzubec?“ Kňaz odpovedal: „Šiva vždy nosí trojzubec. Nemá ho na žiadny účel.“

Avšak tento trojzubec vyplynul z múdrosti starovekých mudrcov: je to symbol troch. Na svete sú tisíce chrámov a tisíckami spôsobov sa snažili zachytiť číslo tri. Kresťania delia existenciu na Boha Otca, Syna a Ducha Svätého. A Indovia majú trojicu: Brahma, Višnu a Maheš.

Je veľmi zaujímavé, že títo traja – Brahma, Višnu a Maheš – majú podobnú funkciu ako neutrón, protón a elektrón. Brahma je tvorivá sila, Višnu je udržiavacia sila a Maheš alebo Šiva je ničivá sila.

Túto trojicu poznať v živote človeka v mnohých ohľadoch. Tí, ktorí zažili zbožnosť, ju delia na tri aspekty: *sat*, *čit*, *anand* – pravda, vedomie a blaženosť. Tí, ktorí skúmali bytie človeka na najhlbších úrovniach, delia samotného človeka na tri časti: *satjam*, *šivam*, *sundaram* – pravda, dobro a krása.

Treba si tiež uvedomiť, že celá aritmetika sa skladá z násobkov troch. Možno ste sa nikdy nezamysleli nad tým, prečo sme obmedzili počet číslic len na deväť. Všetky naše čísla sú len rozšírením deviatich číslic a deväť získate vynásobením trojky tromi. Je veľmi zaujímavé, že ak vynásobíme deviatku akýmkoľvek iným číslom, súčet číslic je vždy deväť. Napríklad ak vynásobíte deväť dvomi, dostanete osemnásť, a ak v osemnástke sčítate jeden a osem, dostanete deväť. Ak vynásobíte deväť tromi, dostanete dvadsaťsedem a dva plus sedem je deväť. Ak k ľubovoľnému číslu z miliónov, miliárd čísel pripočítame deväť, súčet číslic bude vždy deväť.

Existencia je prázdna, čo nedokážeme uchopiť. Keď sa však rozloží na tri časti, po prvýkrát je pochopiteľná. A keď sa táto *trimúrť* (svätá trojica hinduizmu) znásobí, po prvýkrát sa stáva viditeľnou pre naše oči. Keď sa trimúrť ďalej znásobuje ad infinitum, vyjaví sa nekonečný priestor existencie.

Stojí za to nahliadnuť do trojitej podstaty ľudského bytia. Pravda je najvnútornejším stredom človeka. Znamená, že človek poznáva sám seba takého, aký skutočne je: pravda je vzťah človeka k jeho skutočnému ja. Krása je perifériou vedľa pravdy. Človek sa môže spojiť s prírodou, pričom nemusí byť nevyhnutne spojený sám so sebou. Keď sa človek spojí s prírodou, vtedy nastáva fenomén krásy. A dobro je najvzdialenejšou časťou, obvodom bytia človeka. Dobro sa týka vzťahu človeka k druhým. Dobro je teda o spoločenskom vzťahu človeka, krása je o vzťahu človeka k prírode a pravda je vzťah človeka k sebe.

Je tu svet prírody mimo nás, svet ľudí mimo nás a potom je tu sám človek. Ak vytvoríte tri kruhy s človekom v strede, tri sústredné kruhy, najbližší kruh patrí pravde. Druhý kruh je svet krásy, bytia spojeného s prírodou. A napokon tretí kruh je kruh dobra, vzťahu človeka k druhým.

Dobro je najvzdialenejším usporiadaním. Preto je z hľadiska spoločnosti základné. Spoločnosť neuvažuje o náboženstve nad rámec morálky. Pre spoločnosť je morálka cieľom: ak ste dobrí k druhým ľuďom, spoločnosť je

spokojná a nič viac od vás nežiada. Spoločnosť hovorí, že dosiahla svoje ciele, ak sú vaše interakcie s inými ľuďmi dobré. Preto spoločnosť môže fungovať len s morálkou a nepotrebuje náboženstvo ani filozofiu. Jej cieľ je dosiahnutý morálkou, ktorá spočíva v tom, aby ste boli dobrí k iným ľuďom.

Spoločnosť sa nezaujíma o to, či ste dobrí k prírode, dokonca sa nezaujíma ani o to, či ste dobrí k sebe samým. Nezaujíma ju, aby ste v sebe našli pravdu, ani aby ste mali vzťah ku kráse mesiaca a hviezd. Stará sa len o jedno: aby ste mali dobré vzťahy s inými ľuďmi. Preto spoločnosť kladie všetok dôraz na dobro a oceňuje tých, ktorí vo svojom živote dosiahli dobro, ako svätcov a mudrcov.

V hĺbke existencie je však dobrota plytkou časťou, najpovrchnejším aspektom. Preto sú svätci len zriedkavo ľudia s nejakou hĺbkou bytia. V porovnaní so svätcami majú básnici a umelci hlbšie bytie. Nieкто spojený s mesiacom a hviezdami má hlbšie bytie ako svätci.

Človek, ktorý má vzťah k mesiacu a hviezdám, sa ľahko spojí aj s inými ľuďmi. Nie je to žiaden problém. Avšak človek spojený s inými ľuďmi nemusí byť nevyhnutne spojený s mesiacom a hviezdami. Človek, ktorý hlboko zažil krásu, dosiahne aj dobro. Každý, kto našiel krásu, dosiahne dobro, pretože dobro je konečným zážitkom krásy. Človek, ktorý našiel krásu, nemôže znášať škaredosť, ktorá je zlá. Byť zlý je škaredé. Ale človek, ktorý praktizoval dobro, môže byť škaredý. Ak chce človek, ktorý praktizoval dobro, spoznať aj krásu, musí sa tak rozhodnúť.

Purushottam Das Tandon navrhol pochovať chrámy v Khadžuráhe, Konaraku a Puri, pretože sochy v týchto chrámoch nie sú úctyhodné. Sú síce krásne, ale zdá sa, že nemajú žiadnu spojitosť s dobrom. Na stenách chrámu v Khadžuráhe sú maľby zobrazujúce sexuálne akty a sú tam sochy krásnych nahých žien. Purushottam Das sa domnieval, že by sa mali pochovať do zeme, a Gándhí s návrhom súhlasil. Nebyť námietky Rabíndranátha Tagoreho, neoceniteľné historické poklady Indie by boli

pochované pod zemou. Rabíndranátha šokovalo, že niekto mohol predložiť takýto návrh. Tandón bol dobrý človek, stačilo mu to, čo bolo správne. Krásu, ktorá by mohla v človeku vzbudiť zlé myšlienky, nemohol tolerovať. Prijal by aj škaredosť, ak by vás dovedla k dobru.

Preto krajiny, kde majú kňazi silný vplyv, sú zároveň krajinami, kde je veľmi málo úcty ku kráse. Naša krajina je takouto nešťastnou krajinou. V tejto krajine sa krása nerešpektuje. Na krásu sa pozerá s dešpektom, je znevažovaná. Po návrate z Indie do Nemecka gróf Keyserling napísal: „Moje chápanie Indie je také, že škaredosť je duchovná kvalifikácia a choroba je duchovná kvalita. Byť škaredý je predpokladom na hľadanie duchovnej cesty.“

Džinistický mních sa nekúpe. Čím silnejší je zápach jeho potu, tým ide o presvedčivejší dôkaz jeho hlbokoj duchovnej praxe. Nebude si čistiť zuby. Ak sa k nemu priblížite, pocítite odpor, no potom si uvedomíte, že človek, ktorý je vám blízky, je mních. India si vážila dobrotu, čo bol smrteľný jed pre zmysel pre krásu. Ja vnímam Gándhího ako najvyšší symbol dobra.

Dobro je prvou perifériou človeka: veľmi plytkou, len prvým stupňom rebríčka. Nie je veľmi hlboké. „Dobří ľudia“ sa zaoberajú len vzťahom k druhým, uvažujú len o tom, ako by sa mali správať k druhým, a nikdy sa nezamýšľajú nad tým, akí sú, a že okrem človeka existuje aj svet: skaly, rieky a hory. Keď túto nekonečnú existenciu zredukujeme len na ľudskú spoločnosť, svet a jeho život sa veľmi zúžia.

Samozrejme, že existuje nebezpečenstvo, že človek, ktorý praktizuje dobro, sa stane pokrytcom. Nie vždy sa stane pokrytcom, ale to nebezpečenstvo tu je, pretože žije len na okraji. Snažil sa uchopiť život zhora a nechápe ho od koreňov. Snaží sa žiť život v jeho rozkvete a tiež vybieliť vonkajšiu vrstvu života. Leští si charakter, pije filtrovanú vodu – premýšľa o všetkých možných veciach, aby rozhodol, či je niečo správne alebo nesprávne, či je nejaký čin hodný úcty alebo nie. Pri všetkých týchto úvahách však žije na periférii. Nemôže ísť hlbšie.

Podľa môjho názoru je Gándhí najvyšším symbolom dobra, je stelesnením dobra. Ak sa človek vyvíja zle, bude ako Hitler. Ak je človek dobrý, bude ako Gándhí. Obaja sa však nachádzajú na rovnakom vonkajšom obvode.

Budete prekvapení, keď sa dozviete, že Hitler nikdy nefajčil a nejedol mäso. Každý večer chodil spať v presne stanovenom čase a každé ráno vstával veľmi zavčasu. Nikdy sa neoženil. Ak sa pozriete na Hitlerov život, vykazuje všetky cnosti mnícha. Na tejto zemi však nikdy nebol nikto taký zlý ako Hitler.

Musíte nad tým trochu porozmýšľať. Keby Hitler vyfajčil pár cigariet, dal si pár pohárikov a občas zjedol mäso, tak by podľa mňa svet kvôli nemu netrpel tak, ako sa to nakoniec stalo. Keby miloval ženu alebo sa občas tajne rozprával so susedovou manželkou, potom by svet netrpel tak, ako trpel. Tento muž bol uzavretý zo všetkých strán a na všetkých úrovniach. Ak niekto nasilu chce byť stále vo všetkom dobrý, potom sa v ňom nakoniec prejaví ohavnosť a to vo veľkom.

Preto tým, ktorí praktizujú nenásilie, vyteká násilie z očí, nosa a rúk. Tých, ktorí praktizujú celibát, dvadsaťštyri hodín denne prenasledujú sexuálne myšlienky. Tí, ktorí sa občas postia... Ak sa nejaký nešťastník medzi vami postil, vie, že si celý deň nepredstavoval nič iné ako jedlo a v noci nesníval o ničom inom ako o jedle.

Ak sa niekto núti do konania dobra, nevedie to k dobru. Výsledkom je len pokrytectvo a zvrátenosť. Ak praktizuje dobro úplne vedome, potom to nevyústi do pokrytectva, ale do charakteru, do dobrej osobnosti. To je však na periférii, nie veľmi hlboko.

Druhý kruh je kruh krásy. Správanie je obvodom dobra a estetický zmysel, ktorý máme v sebe, cit pre krásu a citlivosť na uchopenie a prežívanie krásy, je druhým kruhom. Gándhí je stelesnením prvého kruhu – symbolom úspechu –, zatiaľ čo Hitlera považujem za príklad veľkého zlyhania v prvom kruhu. Rabíndranáth je symbolom úspešného človeka v druhom kruhu. V jeho živote je krása všetkým.

Počul som, že Gándhí bol raz hosťom v Rabíndranáthovom dome. Gándhí chodieval večer na prechádzku, a tak sa raz zastavil u Rabíndranátha a opýtal sa ho, či by sa chcel k nemu pridať. Rabíndranáth povedal: „Počkaj, nech sa učešem.“ Toto bolo, prirodzene, nad Gándhího chápanie. Predstava, že by sa mal v starobe zaoberať česaním vlasov, mu pripadala smiešna. Každý svätý človek by si to pomyslel. Keby to bol niekto iný, Gándhí by okamžite niečo poznamenal, ale Rabíndranáthovi bolo ťažké niečo povedať. Gándhí mlčal. Kritizovať ho by znamenalo nesúhlasiť, ale jeho mlčanie bolo zároveň námietkou.

Rabíndranáth vošiel do domu. Prešlo päť minút a on stále nevychádzal. Ani po desiatich minútach sa nevrátil. To už bolo na Gándhího trpezlivosť priveľa. Vošiel dovnútra, aby ho vyhľadal. Uvidel Rabíndranátha, ako stojí pred vysokým zrkadlom a češe si biele vlasy. Bol taký zaujatý, že zabudol, že sa ide prejsť. Gándhí sa spýtal: „Čo to robíš? V tomto veku sa tak veľmi zaoberáš česaním vlasov!?“ Rabíndranáth sa otočil. Jeho tvár bola akoby v hlbokej meditácii a povedal: „Keď som bol mladý, chodieval som von bez toho, aby som sa česal. Odkedy som starý, dávam si na česanie svojich vlasov záležať.“

Počas prechádzky to Rabíndranáth rozviedol: „Často si myslím, že ak sa niekomu zdám škaredý, tak ho robím nešťastným. A robiť niekoho nešťastným je násilie. Ak sa niekomu zdám krásny, potom ho robím šťastným a rozdávať šťastie je nenásilie.“

Rabíndranáth hovorí, že keď sa niekomu zdá krásny, robí ho šťastným a rozdávať šťastie je nenásilie. Keď sa javí škaredý, spôsobuje nešťastie a šíriť nešťastie je násilie. Rabíndranáth teda tvrdí, že jeho morálka mu hovorí, že by mal vždy vyzeráť krásne. Vraví tiež, že až do svojho posledného dychu má k božstvu jedinú prosbu: aby sa nestal škaredým, aby nestratil svoju krásu.

Rabíndranáth bol s pribúdajúcim vekom prekvapivo stále krajší. Len málo ľudí je pred smrťou takých krásnych ako Rabíndranáth. A keby ste

videli Rabíndranátha na smrteľnej posteli, videli by ste, že biele vlasy a brada na jeho tvári sú ako zasnežené vrcholky himalájskych hôr, akoby bol pokrytý snehom, akoby sa stal Guríšťankarom.

Krása bola v Rabíndranáthovej mysli hlboko zakorenená – tak hlboko, že dobro považoval za jeden z aspektov krásy a všetko zlé za aspekt škaredosti. Zlý človek nie je zlý pre svoje zlé konanie. Je zlý, pretože jeho bytie je škaredé. Konanie zlého človeka je zlé preto, lebo po jeho zlých činoch nasledujú zlé výsledky. Námietka je namierená proti škaredosti. Námietka nie je proti nemorálnosti, ale proti škaredosti. A ak mních vnáša do života škaredosť, potom Rabíndranáth bude proti nemu.

Tí, čo zažili aspoň trochu krásy, vstúpia do sveta, ktorý presahuje svet ľudí, do oveľa väčšieho sveta. Bežne žijeme len vo svete ľudí – ale ani vtedy nežijeme úplne vo svete ľudí. Aj v ňom žijeme len čiastočne. Za svetom ľudí sú stromy, skaly, hory, mesiac a hviezdy, je tam obloha. Všade okolo nás je obrovský priestor, ale my s ním nemáme nijaké spojenie.

Pred časom sa v Londýne uskutočnil prieskum medzi deťmi základných škôl. Milión detí uviedlo, že nikdy nevidelo živú kravu, a sedemstotisíc detí uviedlo, že nikdy nevidelo skutočnú farmu. Tieto deti, ktoré nevideli kravu a farmu, sú úplne odtrhnuté od existencie. Nemajú žiadny vzťah k existencii. Ich jediný vzťah je so svetom ľudí.

Práve dnes som čítal knihu. Autor v nej navrhol, že keďže pôdy je málo a počet ľudí žijúcich na súši sa zvýšil, musíme plánovať život v podzemí. Pomaly musí byť celé ľudstvo pripravené a ochotné žiť pod zemou. Má pravdu. Ak bude ľudská populácia naďalej takto rásť, ľudia budú musieť žiť pod zemou. Potom možno nebudeme dokonca ani napojení na slnko, nebudeme mať nijaké spojenie ani s mesiacom, ani s hviezdami. Budeme odrezaní od prírody. Našou jedinou realitou bude ľudstvo, veci vyrobené človekom – továrne, stroje, domy, iní ľudia – budú našou jedinou realitou. Toto je svet vytvorený človekom.

Ľudský svet je však len malou súčasťou tejto obrovskej existencie. Ak berieme do úvahy celý vesmír, potom je to takmer nič. Ak sa pozrieme na

celý priestor vesmíru, čo je v porovnaní s ním ľudský svet? Je to nič. A čo Zem? Aj tá je ničím. A čo Slnko? Aj to je nič. Sme súčasťou tejto ničoty vo vesmíre. V tejto časti, ktorá je ničím, je ľudský svet ničím. A v tejto ničote svojho sveta žije človek vo vzťahu s desiatimi až päťdesiatimi ďalšími ľudskými bytosťami. Prirodzene, jeho život nebude mať veľkú hĺbku.

Treba si uvedomiť ešte jednu vec, že naše vzťahy s inými ľuďmi sú založené na očakávaniach. Sú to vzťahy plné očakávaní. Preto nemôžu byť úplne krásne. Všade tam, kde je očakávanie, vstupuje škaredosť. Naše vzťahy s ľuďmi sú založené na ponuke a dopyte, na úvahách o ponuke a dopyte. A nemyslíte si, že na tom je založený len vzťah medzi šéfom a jeho pracovníkom. Aj vzťah medzi manželom a manželkou je založený na ponuke a dopyte. Sme vo vzájomnom vzťahu na základe určitých podmienok.

Keď sa vzťahujeme k svetu prostredníctvom krásy, sme prvýkrát bezpodmieneční. A keď sme bezpodmieneční, naše vzťahy majú hĺbku. Keď sme podmienení, naše vzťahy majú inú hĺbku, čo teda nie je žiadna hĺbka. Vzťah krásy privádza človeka hlbšie do jeho bytia. Básnici, maliari, tanečníci, sochári, hudobníci sú tvorcami krásy a sú ľuďmi, ktorí žijú život krásy.

Avšak poézia, krása a hudba sa pre silný vplyv kňazov nedostali hlboko do nášho života. Kňazi sa vždy báli, že krása by mohla ľudí zviest k nemravnosti. Pravda je však taká, že len hlbšie vnímanie krásy môže človeka urobiť morálnym. Inak nikdy nemôže byť morálny. Čím hlbšie človek oceňuje krásu, tým je citlivejší, a čím je citlivejší, tým ťažšie je preňho byť nemorálny. Pochopenie krásy nevedie k nemorálnosti. K nemorálnosti vedie len nepochopenie krásy.

Ak muž zaplatí desať rupií prostitútke a miluje sa s ňou, potom hovorím, že to nie je až také nemorálne, len to svedčí o nedostatočnom cite pre krásu. Cit pre krásu tam nie je. Keď mužovi napadne kúpiť si lásku za desať rupií, nemá estetické cítenie. Ak si človek dokáže kúpiť lásku za peniaze, nemá vo svojom živote vnútornú hĺbku bytia.

Keď si však kupujeme manželky na celý život, nemáme žiadne problémy. Je to trvalá zmluva. Možno preto si myslíme, že ľudia, ktorí navštevujú

prostitútky, sú nemorálni. Ale medzi trvalou zmluvou a dočasnou zmluvou nie je veľký rozdiel. Rozdiel je len v dĺžke prenájmu, iný rozdiel nie je. Nie je tu žiadne vedomie krásy. Nieкто, kto skutočne chápe krásu, nemôže urobiť z iného človeka manžela alebo manželku, pretože byť manželom alebo manželkou je zmluva. Láska nemôže uzavrieť zmluvu.

Možnože ak sa láska na tomto svete prehľbí, rodina bude založená na novej štruktúre. V tejto štruktúre sa skončí svet vlastníctva manžela a manželky. A bude existovať prirodzený vzťah – vzťah založený na pocitoch, nie na podpisoch v matrike. Nie je rozdiel, či sa to odohralo v kancelárii matrikára alebo s hudbou pred kňazom. Nezáleží na tom, či sa zápis uskutočnil nábožensky alebo svetsky.

Pochopenie krásy je druhým, hlbším kruhom, ktorý človeka povznáša nad svet ľudí a spája ho s nekonečnom. Rabíndranáth je pre mňa príkladom tohto druhého kruhu. Stojí za to pochopiť, že nieкто v druhom kruhu nemusí byť nevyhnutne dobrý, ale je veľká pravdepodobnosť, že je dobrý. Človek v prvom kruhu nemusí byť len dobrý. Je však pre neho ťažšie pochopiť krásu.

Tretí kruh je kruh pravdy, kde človek nie je spojený so svojím ja zvonku, ale zvnútra – so svojím vnútorným ja, s *brahmanom*, s bytím, s tým, čím je. Ako dlho sa môžem vzťahovať len k ľuďom? A ako dlho sa môžem vzťahovať len k mesiacu a hviezdám? Nakoniec sa musím spojiť so svojím ja. Pravda je tretí bod a Aurobindo je toho príkladom. Jeho hľadanie bolo hľadaním hlbšieho vnútra, vnútorným hľadaním, aby pochopil „Kto som?“. Jedinec, ktorý si uvedomuje pravdu, si prirodzene uvedomuje aj dobro a krásu. Preto je Aurobindo výnimočný, aj čo sa týka jeho činov. Za Gándhím o nič nezaostáva.

A napísaním básnickej zbierky *Sávitri* ukázal, že jeho chápanie krásy nie je o nič menšie ako Rabíndranáthovo. Aurobindo nedostal Nobelovu cenu za poéziu, ale nie preto, že by jeho poézia bola horšia ako Rabíndranáthova. Je to preto, že ľudia, ktorí rozhodovali o udelení Nobelovej

ceny, nedokázali pochopiť Sávitrí. Aurobindo sa tiež vydal hľadať vnútro, hľadať svoje ja. Aurobindo je príkladom pravdy.

Tieto tri príklady som vybral zo skutočného života, aby sme ich mohli jasne vidieť. Avšak nikto z týchto troch sa nemôže stať oslobodeným – ani Gándhí, ani Rabíndranáth, ani Aurobindo –, pretože tieto tri kruhy patria k existencii. Oslobodenie sa začína mimo nej. Ak sa zastavíte pri dobrom správaní, potom ste stále v otroctve. Ak sa zastavíte pri kráse, potom ste tiež stále zviazaní. Ak sa zastavíte pri sebe, potom ste tiež v otroctve. Prvý uzol je ďalej, druhý uzol je o niečo bližšie a tretí je len neďaleko. Všetky tri sú však putá. Aj keď ste sa stratili vo svojom vnútornom ja, stále ste v otroctve a zastavili ste sa. Je to preto, že za ja je skutočnosť univerzálneho ja.

Je tu „ja“ a za ním je „nie-ja“. Toto nebytie má svoju vlastnú realitu. Nie realitu prírody, ale realitu vesmírnej existencie, z ktorej príroda vychádza a v ktorej sa stráca. Ak sa zastavím pri morálke, zostanem súčasťou spoločnosti. Ak sa zastavím pri prírode, potom zostanem súčasťou prírody. Ak sa zastavím pri sebe, zostanem súčasťou vedomia. Ani vtedy sa však nemôžem stať súčasťou celku existencie.

Iba ten, kto prekročí tieto tri kruhy, vstúpi do úplnej slobody. Pravda, dobro a krása sú tri pocitové stavy človeka. Keď však prekročíte tieto tri stavy, prekročíte pocity. Dostávate sa za hranice mysle. Vtedy ste prekročili myseľ. Samádhi je názov pre prekročenie týchto troch stavov.

Existujú dva spôsoby, ako tieto tri kruhy prekročiť. Príkladom prvej cesty je Ramana a druhou je Krišnamúrti. Jedným zo spôsobov, ako tieto tri kruhy prekročiť, je, že všetky tri sa odmlčia. Žiadny z troch nezostane, všetky zmiznú. Tak ako vlny miznú v oceáne a nezostane ani jedna vlna, nezostane ani dobro, ani krása, ani pravda. Všetky tri stíchli. Ramana si uvedomil toto neaktívne samádhi a všetky tri zmĺkli. Ani dobro, ani krása, ani pravda sa už neudržali. Vlny všetkých troch zmizli. Toto je neaktívne samádhi. Takto sa s Ramanom začína cesta oslobodenia.